

به نام خدا

از دفاتر سنتی تا حسابداری هوشمند

مولفان :

فروزان شمس الدین زاده راوری

مینا محمدی هرنندی

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۵)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

Chaponashr.ir

chaponashr.ir

ran-journal.com

سرشناسه: شمس الدین زاده راوری، فروزان، ۱۳۶۸،
عنوان و نام پدیدآورگان: از دفاتر سنتی تا حسابداری هوشمند/ مولفان: فروزان شمس الدین زاده
راوری، مینا محمدی هرنندی
مشخصات نشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۵.
مشخصات ظاهری: ۱۲۴ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۱۲۹-۵۷۲-۲
شناسه افزوده: محمدی هرنندی، مینا، ۱۳۶۹
وضعیت فهرست نویسی: فیفا
یادداشت: کتابنامه.
موضوع: از دفاتر سنتی تا حسابداری هوشمند
رده بندی کنگره: TP ۹۸۳
رده بندی دیویی: ۶۶۸/۵۵
شماره کتابشناسی ملی: ۳۲۶۹۷۸
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیفا

نام کتاب: از دفاتر سنتی تا حسابداری هوشمند
مولفان: فروزان شمس الدین زاده راوری- مینا محمدی هرنندی
ناشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: الهام غفاری
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۵
چاپ: زبرجد
قیمت: ۲۰۰۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۱۲۹-۵۷۲-۲
تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

فهرست

پیشگفتار.....	۵
مقدمه.....	۹
فصل اول.....	۱۳
تحول تاریخی حسابداری؛ از دفاتر سنتی تا نظام‌های نوین مالی.....	۱۳
سیر تحول حسابداری از ثبت دستی تا سامانه‌های رایانه‌ای.....	۱۸
ساختار و کارکرد دفاتر سنتی و روش‌های ثبت و نگهداری اطلاعات مالی.....	۲۲
ورود رایانه و نرم‌افزارهای مالی به فرایندهای حسابداری.....	۲۸
گذار از حسابداری سنتی به حسابداری دیجیتال و یکپارچه.....	۳۳
فصل دوم.....	۳۷
فناوری‌های نوین و شکل‌گیری حسابداری هوشمند.....	۳۷
مفهوم حسابداری هوشمند و تفاوت آن با حسابداری سنتی.....	۴۲
نقش هوش مصنوعی در ثبت، پردازش و تحلیل اطلاعات مالی.....	۴۵
رایانش ابری، داده‌های بزرگ و سامانه‌های یکپارچه مالی.....	۵۰
خودکارسازی فرایندهای حسابداری و کاهش خطاهای انسانی.....	۵۵
فصل سوم.....	۶۱
حسابدار در عصر هوشمند؛ از ثبت‌کننده اطلاعات تا تحلیلگر مالی.....	۶۱
تغییر نقش و جایگاه حرفه‌ای حسابدار در نظام‌های هوشمند.....	۶۵
تحلیل داده‌های مالی و پشتیبانی از تصمیم‌گیری مدیریتی.....	۷۰
حسابداری پیش‌بینانه و شناسایی فرصت‌ها و خطرهای مالی.....	۷۴

مهارت‌ها و شایستگی‌های موردنیاز حسابداران آینده	۷۹
فصل چهارم	۸۵
الزامات، چالش‌ها و آینده حسابداری هوشمند	۸۵
امنیت اطلاعات، محرمانگی و حفاظت از داده‌های مالی	۹۱
کنترل‌های داخلی، نظارت و مسئولیت‌پذیری در سامانه‌های هوشمند	۹۶
چالش‌های حقوقی، اخلاقی، سازمانی و مهارتی تحول حسابداری	۱۰۱
چشم‌انداز آینده حسابداری و الگوی گذار به نظام مالی هوشمند	۱۰۷
نتیجه‌گیری	۱۱۵
منابع	۱۲۱

پیشگفتار

حسابداری از دیرباز یکی از بنیادی‌ترین ابزارهای ثبت، نگهداری و سامان‌دهی اطلاعات مالی در فعالیت‌های اقتصادی و سازمانی بوده است. در گذشته، بخش قابل توجهی از فرایندهای حسابداری با استفاده از دفترهای کاغذی، اسناد دستی، محاسبات قلمی و روش‌های سنتی انجام می‌شد و حسابداران برای ثبت معاملات، تنظیم حساب‌ها، تهیه گزارش‌های مالی و نگهداری اسناد، زمان و نیروی انسانی زیادی صرف می‌کردند. اگرچه این شیوه‌ها در دوره خود پاسخگوی نیازهای اقتصادی و اداری بودند، افزایش حجم معاملات، پیچیده‌تر شدن ساختار سازمان‌ها و ضرورت دسترسی سریع‌تر به اطلاعات مالی، به تدریج زمینه را برای تحول در روش‌های حسابداری فراهم کرد.

ورود رایانه و سامانه‌های مالی، نخستین گام مهم در فاصله گرفتن از حسابداری کاملاً دستی بود. بسیاری از فعالیت‌هایی که پیش‌تر به صورت دستی انجام می‌شدند، به تدریج به محیط‌های رایانه‌ای منتقل شدند و ثبت، محاسبه، طبقه‌بندی و گزارشگری مالی با سرعت و دقت بیشتری انجام گرفت. با این حال، تحول حسابداری در همین مرحله متوقف نماند و گسترش فناوری‌های نوین، ذخیره‌سازی داده‌ها، ارتباطات شبکه‌ای، پردازش حجم گسترده اطلاعات و سامانه‌های یکپارچه مالی، زمینه شکل‌گیری مرحله‌ای جدید را فراهم کرد؛ مرحله‌ای که در آن حسابداری از یک نظام صرفاً ثبت‌کننده اطلاعات به نظامی برای تحلیل، پیش‌بینی و پشتیبانی از تصمیم‌گیری تبدیل می‌شود.

با این تحول، نقش حسابدار نیز در حال تغییر است. حسابداری آینده تنها به فردی نیاز ندارد که اطلاعات را ثبت و گزارش‌های مالی را تنظیم کند، بلکه به متخصصی نیاز دارد که بتواند داده‌های مالی را تفسیر کند، نتایج حاصل از سامانه‌های هوشمند را ارزیابی نماید، خطاها و ناهنجاری‌ها را تشخیص دهد و در کنار مدیران، در فرایند تصمیم‌گیری مالی مشارکت کند. بنابراین، تحول فناوری به معنای حذف اهمیت

دانش و قضاوت انسانی نیست؛ بلکه ضرورت ترکیب دانش تخصصی حسابداری با توانایی کار با فناوری‌های جدید را افزایش می‌دهد. مطالعات مربوط به آینده حسابداری نیز بر اهمیت همزیستی توانایی‌های انسانی و سامانه‌های هوشمند و ضرورت آموزش و بازآموزی حسابداران تأکید دارند.

البته حرکت از حسابداری سنتی به حسابداری هوشمند تنها مجموعه‌ای از فرصت‌ها نیست و چالش‌های مهمی نیز در این مسیر وجود دارد. امنیت اطلاعات مالی، محرمانگی داده‌ها، حفظ حریم خصوصی، هزینه استقرار فناوری، مقاومت کارکنان در برابر تغییر، کمبود نیروی انسانی دارای مهارت‌های جدید و ضرورت رعایت الزامات قانونی و اخلاقی، از جمله موضوعاتی هستند که نمی‌توان در فرایند هوشمندسازی حسابداری از آنها چشم‌پوشی کرد. پژوهش‌های انجام‌شده درباره پذیرش فناوری‌های نوین در حسابداری نیز پیچیدگی فنی، هزینه‌های پیاده‌سازی، مقاومت سازمانی، شکاف مهارتی و محدودیت‌های قانونی را از موانع مهم این تحول معرفی کرده‌اند.

از این رو، هدف این کتاب صرفاً معرفی فناوری‌های جدید یا ترسیم تصویری فناورانه از آینده حسابداری نیست؛ بلکه تلاش می‌کند نشان دهد چگونه می‌توان میان تجربه ارزشمند حسابداری سنتی، اصول حرفه‌ای حسابداری و ظرفیت‌های فناوری‌های هوشمند ارتباط برقرار کرد. حسابداری هوشمند زمانی می‌تواند به ابزاری مؤثر برای سازمان‌ها تبدیل شود که زیرساخت مناسب، داده‌های قابل اعتماد، نیروی انسانی توانمند، کنترل‌های داخلی کارآمد و چارچوب‌های اخلاقی و قانونی متناسب با آن وجود داشته باشد. در چنین شرایطی، فناوری می‌تواند به جای آنکه صرفاً جایگزین بخشی از فعالیت‌های دستی شود، به ابزاری برای افزایش کیفیت اطلاعات مالی و ارتقای تصمیم‌گیری تبدیل گردد.

امید است این کتاب بتواند برای دانشجویان، حسابداران، مدیران مالی، مدیران سازمان‌ها، پژوهشگران و علاقه‌مندان به تحول نظام‌های مالی، تصویری منسجم از مسیر حرکت حسابداری از دفترهای سنتی به سوی حسابداری هوشمند ارائه کند و زمینه‌ای برای درک بهتر فرصت‌ها، چالش‌ها و الزامات این تحول

فراهم آورد. آینده حسابداری نه صرفاً در کنار گذاشتن روش‌های گذشته، بلکه در پیوند میان تجربه حرفه‌ای، اصول حسابداری، قضاوت انسانی و توانایی فناوری‌های هوشمند شکل خواهد گرفت؛ پیوندی که می‌تواند نظام‌های مالی را دقیق‌تر، سریع‌تر، شفاف‌تر و پاسخگوتر سازد.

مقدمه

حسابداری از جمله دانش‌هایی است که همواره با تحولات اقتصادی، اجتماعی، سازمانی و فناورانه همراه بوده و در هر دوره متناسب با نیازهای جامعه و سازمان‌ها، شکل و روش‌های تازه‌ای به خود گرفته است. اگر به گذشته این حرفه بازگردیم، مشاهده می‌کنیم که بخش قابل توجهی از فعالیت‌های حسابداری بر پایه دفترهای کاغذی، ثبت دستی معاملات، محاسبات فردی، نگهداری اسناد و تنظیم گزارش‌های مالی با استفاده از روش‌های سنتی انجام می‌شد و حسابدار موظف بود با دقت فراوان رویدادهای مالی را در دفترهای مربوط ثبت کند، حساب‌ها را طبقه‌بندی نماید، مانده آنها را محاسبه کند و در پایان دوره، اطلاعات مورد نیاز را برای تهیه گزارش‌های مالی آماده سازد. در چنین شرایطی، کوچک‌ترین اشتباه در ثبت یک رقم، انتقال اطلاعات، جمع‌بندی حساب‌ها یا نگهداری اسناد می‌توانست موجب ایجاد زنجیره‌ای از خطاها شود و بررسی و اصلاح آن نیز به زمان زیادی نیاز داشت. با وجود این، حسابداری سنتی در شکل‌گیری نظم مالی سازمان‌ها و فعالیت‌های اقتصادی نقش بسیار مهمی داشت و بسیاری از اصول بنیادین ثبت، طبقه‌بندی، کنترل و گزارشگری مالی در همین بستر توسعه یافتند. اما با گسترش فعالیت‌های اقتصادی، افزایش حجم معاملات، پیچیده‌تر شدن ساختار سازمان‌ها، افزایش تعداد کارکنان و مشتریان، رشد مبادلات مالی و ضرورت دسترسی سریع‌تر به اطلاعات، روش‌های دستی به تدریج با محدودیت‌های بیشتری مواجه شدند و نیاز به ابزارهایی پدید آمد که بتوانند حجم گسترده‌تری از اطلاعات را با سرعت و دقت بالاتر پردازش کنند؛ همین نیاز، زمینه‌ساز ورود فناوری به عرصه حسابداری و آغاز مرحله‌ای تازه در تاریخ حرفه شد.

ورود رایانه به فرایندهای حسابداری را می‌توان یکی از مهم‌ترین نقاط عطف در مسیر تحول این حرفه دانست، زیرا با ورود سامانه‌های رایانه‌ای، بسیاری از فعالیت‌هایی که پیش‌تر به صورت دستی انجام می‌شدند، به محیط‌های الکترونیکی منتقل شدند و عملیات ثبت، محاسبه، طبقه‌بندی، نگهداری و

گزارشگری اطلاعات مالی با سرعت بیشتری انجام گرفت. در این مرحله، حسابدار همچنان نقش اصلی را در فرایندهای مالی بر عهده داشت، اما ابزارهای مورد استفاده او تغییر کرده بودند و به جای آنکه تمام محاسبات و ثبت‌ها با دفتر و قلم انجام شود، بخشی از وظایف به سامانه‌های رایانه‌ای سپرده شد. این تغییر موجب کاهش بخشی از خطاهای محاسباتی، افزایش سرعت تهیه گزارش‌ها و سهولت دسترسی به سوابق مالی شد، اما تحول حسابداری در همین مرحله متوقف نشد؛ زیرا توسعه شبکه‌های ارتباطی، افزایش ظرفیت ذخیره‌سازی اطلاعات، شکل‌گیری سامانه‌های یکپارچه مالی و رشد ابزارهای پردازش داده، امکان جدیدی را ایجاد کرد که در آن اطلاعات مالی نه تنها ثبت و نگهداری شوند، بلکه بتوان از آنها برای تحلیل وضعیت سازمان، بررسی روندهای مالی، کنترل هزینه‌ها و پشتیبانی از تصمیم‌گیری مدیران نیز استفاده کرد. به این ترتیب، حسابداری به تدریج از یک فعالیت عمدتاً ثبت‌محور فاصله گرفت و به یکی از مهم‌ترین اجزای نظام اطلاعاتی سازمان تبدیل شد؛ نظامی که ارزش آن تنها در ثبت رویدادهای گذشته خلاصه نمی‌شود، بلکه توانایی آن در تبدیل داده‌های مالی به اطلاعات قابل استفاده برای مدیریت نیز اهمیت پیدا می‌کند.

در سال‌های اخیر، این تحول با ظهور فناوری‌های هوشمند وارد مرحله‌ای تازه و عمیق‌تر شده است؛ مرحله‌ای که در آن حجم بسیار زیادی از اطلاعات مالی می‌تواند با سرعت بالا پردازش و الگوهای موجود در داده‌ها شناسایی شود و برخی فعالیت‌های تکراری و زمان‌بر نیز به صورت خودکار انجام گیرند. پژوهش‌های جدید درباره تحول حسابداری نشان می‌دهند که هوش مصنوعی می‌تواند در حوزه‌هایی مانند خودکارسازی وظایف تکراری، تحلیل اطلاعات مالی، کشف تقلب، پیش‌بینی روندهای اقتصادی و بهبود گزارشگری مالی مورد استفاده قرار گیرد و در نتیجه، بخشی از زمان حسابداران از فعالیت‌های تکراری به سمت فعالیت‌های تحلیلی و تصمیم‌یار هدایت شود. این تحول را نمی‌توان صرفاً تغییر یک ابزار دانست، زیرا هنگامی که فناوری توانایی پردازش و تحلیل حجم زیادی از اطلاعات را پیدا می‌کند، ماهیت استفاده از اطلاعات مالی نیز تغییر می‌یابد. در نظام سنتی، بسیاری از گزارش‌های مالی برای پاسخ دادن

به پرسش‌هایی درباره وضعیت گذشته سازمان تهیه می‌شدند، اما در نظام هوشمند، ظرفیت تحلیل اطلاعات می‌تواند به سازمان کمک کند تا روندهای موجود را بهتر بشناسد، نشانه‌های خطر را زودتر شناسایی کند، الگوهای غیرعادی را مورد بررسی قرار دهد و بر اساس اطلاعات موجود، تصمیم‌های آگاهانه‌تری اتخاذ نماید. از این منظر، حسابداری هوشمند را باید بخشی از تحول گسترده‌تر نظام مدیریت اطلاعات مالی دانست که در آن اطلاعات از یک محصول نهایی به یک ابزار فعال برای شناخت، کنترل، پیش‌بینی و تصمیم‌گیری تبدیل می‌شود.

مفهوم حسابداری هوشمند در واقع بر پیوند میان دانش تخصصی حسابداری، اطلاعات مالی، فناوری‌های نوین و توانایی تحلیل استوار است و هدف آن تنها جایگزین کردن فعالیت‌های دستی با ابزارهای رایانه‌ای نیست، بلکه ایجاد نظامی است که بتواند فرایندهای مالی را منظم‌تر، سریع‌تر و تحلیلی‌تر کند. در چنین نظامی، اطلاعات مالی از منابع مختلف گردآوری می‌شوند، در چارچوبی منظم قرار می‌گیرند، مورد پردازش و تحلیل قرار می‌گیرند و سپس نتایج حاصل از این فرایند می‌تواند برای مدیران، حسابداران و سایر تصمیم‌گیرندگان مورد استفاده قرار گیرد. اهمیت این موضوع زمانی بیشتر آشکار می‌شود که بدانیم سازمان‌های امروزی با حجم بسیار زیادی از اطلاعات مالی و غیرمالی مواجه هستند و تصمیم‌گیری درباره هزینه‌ها، درآمدها، سرمایه‌گذاری‌ها، منابع، بودجه و مدیریت خطرهای مالی، بدون دسترسی به اطلاعات دقیق و به‌هنگام دشوار خواهد بود. پژوهش‌های جدید در زمینه حسابداری مدیریت نیز نشان داده‌اند که فناوری‌های هوشمند می‌توانند در بودجه‌ریزی، کنترل مدیریت، مدیریت هزینه و خطر، پیش‌بینی عملکرد و تصمیم‌گیری مبتنی بر اطلاعات نقش داشته باشند، هرچند مسائلی مانند کیفیت داده‌ها، تفسیرپذیری نتایج، مقاومت در برابر تغییر و ملاحظات اخلاقی همچنان اهمیت دارند. بنابراین، حسابداری هوشمند را نمی‌توان صرفاً به معنای استفاده از یک نرم‌افزار یا ابزار جدید تعریف کرد؛ بلکه باید آن را رویکردی جامع دانست که در آن فناوری، داده، تخصص حسابداری، کنترل‌های سازمانی و قضاوت انسانی در کنار یکدیگر

قرار می‌گیرند. یکی از مهم‌ترین پیامدهای این تحول، تغییر تدریجی نقش حسابدار در سازمان است؛ زیرا هرچه سامانه‌های هوشمند توانایی بیشتری در انجام فعالیت‌های تکراری، محاسبات و پردازش اولیه اطلاعات پیدا کنند، انتظار از حسابدار نیز از ثبت‌کننده صرف اطلاعات به سمت تحلیلگر و تفسیرکننده اطلاعات حرکت خواهد کرد. حسابداری سنتی بخش قابل توجهی از زمان متخصصان را به ثبت اسناد، انتقال اطلاعات، محاسبات، تطبیق حساب‌ها و انجام فعالیت‌های تکراری اختصاص می‌داد، اما در محیط هوشمند، بخشی از این فعالیت‌ها قابلیت خودکارسازی پیدا می‌کنند و حسابدار فرصت بیشتری خواهد داشت تا بر تحلیل اطلاعات، ارزیابی نتایج، شناسایی مسائل مالی، ارائه پیشنهادها، مدیریتی و مشارکت در تصمیم‌گیری تمرکز کند. این تغییر البته به معنای حذف نقش انسان از حسابداری نیست؛ برعکس، هرچه ابزارهای هوشمند گسترش پیدا کنند، اهمیت قضاوت حرفه‌ای، دانش تخصصی، شناخت محیط سازمان و توانایی تشخیص درست از نادرست افزایش می‌یابد، زیرا نتیجه‌ای که یک سامانه تولید می‌کند باید توسط متخصص آگاه بررسی و در زمینه واقعی سازمان تفسیر شود. پژوهش‌های مرتبط با آینده حسابداری نیز بر این موضوع تأکید دارند که ترکیب توانایی انسان و ظرفیت پردازش فناوری می‌تواند زمینه انتقال حسابداران از وظایف تکراری به فعالیت‌های تحلیلی و ارزش‌آفرین را فراهم کند. بنابراین، آینده حسابداری را نباید در تقابل میان انسان و فناوری جست‌وجو کرد، بلکه باید آن را در شکل‌گیری همکاری میان دانش انسانی و توانایی پردازشی سامانه‌های هوشمند مورد توجه قرار داد.

فصل اول

تحول تاریخی حسابداری؛ از دفاتر سنتی تا نظام‌های نوین مالی

حسابداری یکی از قدیمی‌ترین ابزارهای بشر برای سامان‌دهی فعالیت‌های اقتصادی و ثبت رویدادهای مالی است و شکل‌گیری آن را می‌توان همزمان با گسترش مالکیت، مبادله کالا و شکل‌گیری فعالیت‌های اقتصادی سازمان‌یافته دنبال کرد. انسان از زمانی که نیاز پیدا کرد میزان دارایی‌ها، کالاهای، بدهی‌ها، درآمدها و هزینه‌های خود را ثبت و کنترل کند، به روش‌هایی برای نگهداری اطلاعات مالی روی آورد. در دوره‌های نخست، این اطلاعات به شکل بسیار ساده و ابتدایی ثبت می‌شدند و هدف اصلی از ثبت آنها، آگاهی از میزان دارایی و بدهی و جلوگیری از فراموشی یا اختلاف در معاملات بود. با گسترش جوامع، توسعه تجارت و افزایش حجم مبادلات، شیوه‌های ابتدایی ثبت اطلاعات دیگر پاسخگوی نیازهای اقتصادی نبودند و ضرورت ایجاد روش‌های منظم‌تر برای ثبت و نگهداری اطلاعات مالی به وجود آمد. به تدریج دفترهای حساب شکل گرفتند و ثبت معاملات از حالت پراکنده خارج شد و به فعالیتی منظم و قابل پیگیری تبدیل گردید. این روند را می‌توان نخستین گام در مسیر شکل‌گیری نظام‌های حسابداری دانست؛ مسیری که در طول قرن‌ها ادامه پیدا کرد و همگام با تحولات اقتصادی و اجتماعی، روش‌ها و ابزارهای آن نیز تغییر یافتند.

دفاتر سنتی در تاریخ حسابداری جایگاه بسیار مهمی داشتند و برای مدت طولانی، اصلی‌ترین ابزار ثبت اطلاعات مالی به شمار می‌رفتند. در این شیوه، حسابدار موظف بود تمام معاملات و رویدادهای مالی را با دقت در دفترهای مخصوص ثبت کند و سپس اطلاعات ثبت‌شده را بر اساس نوع حساب، تاریخ و ماهیت

معامله طبقه‌بندی نماید. ثبت دستی اطلاعات نیازمند دقت بسیار زیاد، نظم فردی، آشنایی با اصول حسابداری و صرف زمان قابل توجه بود، زیرا تمامی محاسبات، جمع‌بندی‌ها و کنترل‌های مالی به وسیله نیروی انسانی انجام می‌شد. در چنین شرایطی، دفتر حساب تنها محلی برای ثبت اعداد نبود، بلکه سندی برای اثبات معاملات، بررسی وضعیت مالی و کنترل فعالیت‌های اقتصادی محسوب می‌شد. هرگونه اشتباه در ثبت یک معامله یا انتقال یک رقم می‌توانست بر محاسبات بعدی تأثیر بگذارد و گاهی پیدا کردن منشأ خطا نیازمند بررسی صفحات متعدد دفاتر بود. با وجود این محدودیت‌ها، نظام دفاترهای سنتی نقش مهمی در شکل‌گیری نظم مالی داشت و بسیاری از مفاهیم اساسی حسابداری مانند ثبت منظم معاملات، طبقه‌بندی حساب‌ها، کنترل اسناد و تهیه گزارش‌های مالی در بستر همین روش‌ها توسعه پیدا کردند.

با توسعه تجارت و شکل‌گیری بنگاه‌های اقتصادی بزرگ‌تر، نیاز به روش‌های دقیق‌تر و منظم‌تر برای ثبت معاملات افزایش یافت. افزایش تعداد معاملات، گسترش روابط تجاری، رشد فعالیت‌های تولیدی و شکل‌گیری سازمان‌های پیچیده موجب شد که حسابداری از یک فعالیت ساده ثبت اطلاعات به دانشی تخصصی تبدیل شود. در این مرحله، اصول و روش‌های مشخص‌تری برای ثبت معاملات و تهیه گزارش‌های مالی شکل گرفت و حسابداران نقش تخصصی‌تری در سازمان‌ها پیدا کردند. اهمیت حسابداری دیگر تنها در ثبت میزان درآمد و هزینه خلاصه نمی‌شد، بلکه اطلاعات حسابداری برای شناخت وضعیت مالی، ارزیابی عملکرد اقتصادی، کنترل منابع و برنامه‌ریزی فعالیت‌های آینده مورد استفاده قرار می‌گرفت. به همین دلیل، به تدریج ارتباط میان حسابداری و مدیریت نیز افزایش یافت و اطلاعات مالی به یکی از منابع مهم تصمیم‌گیری تبدیل شد. در این دوره، حسابدار علاوه بر ثبت اطلاعات، وظیفه کنترل اسناد، بررسی صحت معاملات، تهیه گزارش و ارائه اطلاعات مورد نیاز صاحبان کسب‌وکار و مدیران را نیز بر عهده داشت. یکی از مراحل مهم در تحول تاریخی حسابداری، گسترش روش‌های منظم ثبت دوطرفه

معاملات بود که موجب افزایش نظم، قابلیت کنترل و قابلیت اعتماد اطلاعات مالی شد. این روش امکان می‌داد هر رویداد مالی از دو جنبه مورد بررسی قرار گیرد و ارتباط میان حساب‌های مختلف با دقت بیشتری مشخص شود. استفاده از چنین روشی، زمینه تهیه گزارش‌های مالی منظم‌تر و کنترل بهتر فعالیت‌های اقتصادی را فراهم کرد و به تدریج حسابداری را به دانشی با ساختار مشخص‌تر تبدیل نمود. در ادامه، با گسترش مراکز تجاری، صنعتی و اداری، اصول حسابداری توسعه بیشتری پیدا کرد و ضرورت آموزش افراد متخصص در این حوزه افزایش یافت. دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی نیز به تدریج حسابداری را به عنوان یک حوزه تخصصی مورد توجه قرار دادند و دانش حسابداری از تجربه‌های عملی صرف فاصله گرفت و به دانشی علمی و سازمان‌یافته تبدیل شد. این تحول باعث شد حسابداران علاوه بر مهارت‌های عملی، به دانش نظری، اصول حرفه‌ای و روش‌های تحلیلی نیز نیاز پیدا کنند.

با آغاز عصر صنعتی و گسترش کارخانه‌ها و شرکت‌های بزرگ، حجم اطلاعات مالی به شکل چشمگیری افزایش یافت و همین موضوع ضرورت تحول در ابزارهای حسابداری را بیشتر کرد. سازمان‌های بزرگ دیگر نمی‌توانستند تمام اطلاعات مالی خود را تنها با دفترهای کاغذی مدیریت کنند و نیاز به ابزارهایی داشتند که بتوانند اطلاعات فراوان را با سرعت بیشتری ثبت و پردازش کنند. در این مرحله، استفاده از ابزارهای مکانیکی و سپس دستگاه‌های محاسباتی در فعالیت‌های حسابداری افزایش یافت. این ابزارها اگرچه هنوز به طور کامل جایگزین روش‌های دستی نشده بودند، اما توانستند بخشی از فعالیت‌های محاسباتی را ساده‌تر کنند و زمان مورد نیاز برای انجام برخی عملیات را کاهش دهند. اهمیت این مرحله در آن بود که برای نخستین بار، فناوری به صورت جدی وارد فرایند حسابداری شد و زمینه‌ای ایجاد کرد که بعدها با ورود رایانه، تحولات بسیار گسترده‌تری را به وجود آورد.